

TURINYS

ĮŽANGA	4
Krymo užkariavimų istorija	4
Po Sovietų Sąjungos	7
Euromaidanas	8
PRADŽIA	11
Politinis karas	11
Klaidingai suprastų Vakarų kopijavimas	14
Naujos priemonės	16
PLANAS	21
Pasirengimas	23
OPERACIJA	27
Auganti įtampa	29
Slapta Maskvos ranka	31
Pasirengimas užkariavimui	33
„Vremia č“	35
Pusiasalio užblokavimas	37
Vasario 28 d.	39
Kovo 1-oji ir „Krymo pavasaris“	42
Laivyno užėmimas	45
Netikras karas ir tikros mirtys	48
Bazių užėmimas	50
Įsitvirtinimas	56
VALDŽIOS ĮTVIRTINIMAS	58
ANALIZĖ	62
Kuo ypatinga buvo ši operacija?	62
Krymas ir Donbasas	63
Kerčės sąsiaurio incidentas	65
APIBENDRINIMAS	69
Išmoktos ir neteisingai suprastos pamokos	69
Krymo bastionas	71
Krymas ir 2022 m. invazija į Ukrainą	74

ĮŽANGA

2014 m. Rusija užgrobė Krymą beveik be kraujo praliejimo, tačiau ši operacija yra labai svarbi, norint suprasti šiuolaikinį karą, kuriame pasitelkiami ne tik ginklai, bet ir propaganda, kibernetinės atakos ir ardomoji veikla. Be to, čia netrūko įdomių – nors dažnai ir nevykusių – veikėjų ir epizodų, pradedant Rusijos specialiosiomis pajėgomis ir ukrainiečių perbėgėliais, baigiant „savignyos savanoriais“ virtusiais gangsteriais ir net kariniais susidūrimais jūroje. Nesvarbu, ar vadinsime hibridiniu, ar pilkosios zonos karu (šiuos problemiškus terminus panagrinėsiu vėliau), Krymo aneksija yra XXI a. vis dažniau pasitaikančių ginkluotų konfliktų pavyzdys, kai kariai įvedami ne konflikto pradžioje, o pabaigoje, jau beveik laimėjus kitomis, vadinamosiomis nekinetinėmis, priemonėmis.

Ironiška, tačiau ilgainiui tai sukėlė didžiausią konvencinį sausumos karą Europoje nuo Antrojo pasaulinio karo laikų. Nors Maskva to neplanavo, Krymo užėmimas paskatino sukilimą Ukrainos pietrytiniame Donbaso regione – toksišką pilietinio karo ir nepaskelbtos Rusijos karinės intervencijos mišinį, kuris savo ruožtu nulėmė ir plataus masto invaziją į Ukrainą 2022 m. vasarį.

Krymo užkariavimų istorija

Iš siaurės išsikišęs į Juodąją jūrą, su Azovo jūra besiribojantis 27 tūkst. kv. km ploto Krymo pusiasalis daugiau kaip du tūkstantmečius buvo prekybos kryžkelė ir jūrų bazė. V a. pr. Kr. jo pakrantėje graikai įkūrė keletą kolonijų. Tuo metu pusiasalis buvo žinomas kaip Taurijos – pagal jo šiaurėje gyvenusių taurų vardą. Žymiausia iš šių kolonijų – Chersonesą pusiasalio pietvakariuose įkūrė graikų kolonistai iš Ponto Heraklėjos Bitinijoje (dab. Šiaurės Turkija). Ilgainiui visa pietinė dalis buvo sujungta į Kimerijos Bosforo karalystę. Vėliau ją nukariavo Ponto karalystė, kurios centras buvo Šiaurės Turkijoje, tačiau 63 m. pr. Kr. ji tapo pavaldi Romai.

Kol Taurijos pietuose ilgas šimtmečius vyravo graikų kultūra, nors politiškai ši sritis priklausė Romai, o vėliau Bizantijai, šiaurinė pusiasalio dalis patyrė daugybę invazijų bei įtakų. Ją valdė ir Kijevo Rusia, ir įvairios stepių klajoklių gentys, galiausiai – mongolai. Pusiasalio, kaip prekybos centro, vertė ilgainiui pritraukė ir italus, nes Juodoji jūra buvo kryžkelė tarp Europos ir Artimųjų Rytų. Didžiosios Viduramžių prekybinės galybės Genuja ir Venecija įkūrė čia savo faktorijas, užėmė uostamiesčius, kovojo su mongolais ir nuomojo savo kariuomenėms Rusios kunigaikščiams. Dabartinis pusiasalio vardas Krymas iš tikrųjų yra italizuota žodžio „Kyrym“ – taip jį vadino vietiniai gyventojai Krymo totoriai – versija.

Silpstant mongolų Aukso ordai, XV a. valdžią pusiasalyje perėmė jos atšaka Krymo chanatas, tačiau netrukus jis tapo Osmanų imperijos vasalu. Kylanti Maskvos kunigaikštystė tai palaikė ne tik įžaidimu (ypač dėl to, kad Rusijos Stačiatikių Bažnyčia save kildino iš Kijevo kunigaikščio Vladimiro krikšto Chersoneso mieste 988 m.), bet ir praktine grėsme. Totoriai rengdavo karinius žygius į šiaurę, kad prisigrobtų vergų, todėl kylanti Rusijos imperija, kovodama su osmanais dėl regioninės hegemonijos, 1783 m. užėmė Krymą.

Vėliau dėl savo strateginės padėties jis tapo viliojančiu taikiniu prancūzams ir britams, ieškojusiems būdo, kaip pradėti karą su Rusija. Dėl to kilo nelemtas 1854–1855 m. Krymo karas. Po 11 mėnesių trukusios apgulties krito didžioji Rusijos karinio jūrų laivyno bazė Sevastopolis, tačiau karo

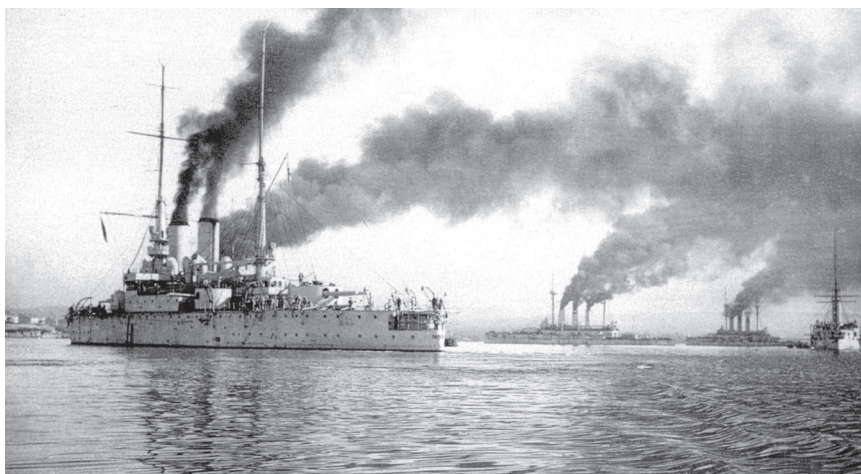

Per savo ilgą istoriją Krymo pusiasalis patyrė daug užkariavimų ir intrigų, o kartu ir prekybos bei klestėjimo laikotarpių. Jis išsiskiria gražia gamta ir tautų bei kultūrų įvairove. Pavyzdžiui, žymusis „Kregždės lizdas“ (keista pilaitė ant pakrantės uolos netoli Jaltos) buvo pastatytas XX a. pradžioje vienam vokiečių baronui, kuris susikrovė turtus iš Azerbaidžano naftos ir pasamdė rusų architektą, kad šis pastatytų kokį nors tuo metu britų išpopuliarinto neogotikinio stiliaus pastatą. (DeAgostino / Getty Images nuotr.)

Dėl politinių ir strateginių priežasčių Sevastopolio uostamiesčius pavaizduotas šioje XIX a. graviūroje, 1854 m. tapo Prancūzijos ir Britanijos invazijos taikiniu. Po 11 mėnesių trukusios apgulties 1855 m. rugsėjį Sevastopolis krito. (Fine Art Images / Heritage Images / Getty Images pav.)

Juodosios jūros laivynas jau seniai yra labai svarbus Rusijos galios projekcijos elementas. Nuotraukoje matyti, kaip karo laivai „Rostislav“, „Joan Zlatoust“ ir „Jevstafij“ 1910 m. išplaukia iš Sevastopolio uosto. Pastarieji du buvo moderniausi Juodosios jūros laivyno laivai Pirmojo pasaulinio karo pradžioje. Visi trys karą išgyveno, bet per Rusijos pilietinį karą atsidūrė įsikišusių sąjungininkų rankose, tada buvo perduoti antibolševikinėms baltųjų pajėgoms, o vėliau tyčia sugadinti ir apleisti, kai baltagvardiečiai 1920 m. evakavosi iš Krymo. (*Pictures From History / Universal Images Group via Getty Images* nuotr.)

baigtis iš tikrųjų sprendėsi Baltijos ir Baltojoje jūrose. Tik iškilus ekonominės blokados grėsmei, Rusija ėmė derėtis dėl taikos.¹

Vis dėlto Krymas liko Rusijos rankose. Žlugus caro valdžiai, per bolševikų revoliucijos ir 1918–1922 m. Rusijos pilietinio karo chaosą į jį pretendavo keliolika skirtingų vyriausybių bei režimų. 1920 m. Kryme iki paskutiniųjų kovojo generolo Piotro Vrangelio vadovaujamos rusų baltagvardiečių antirevoliucinės pajėgos, jų likučiai jūra pabėgo į Stambulą. Krymas, tiksliau, Krymo Autonominė Sovietų Socialistinė Respublika (KASSR), tapo ne Ukrainos, o Rusijos Sovietų Federacinės Socialistinės Respublikos (RSFSR) dalimi.

Per Antrąjį pasaulinį karą 1942–1943 m. Krymas buvo trumpam okupuotas vokiečių. Sovietams jį atkovojo, 1944 m. iš jo buvo masiškai deportuota apie 200 tūkst. Krymo totorių, pusė jų žuvo pakeliui. Josifas Stalinas teigė taip nusprendęs todėl, kad jie kolaboravo su vokiečiais (iš tikrųjų taip elgėsi tik nedidelė mažuma), tačiau veikiau tai buvo etninis valymas, siekiant, kad jų vietą užimtų rusų kolonistai. Totoriai buvo perkelti į Sibirą ir Vidurinę Aziją, ir nors nuo 1967 m. jiems teoriškai nebegaliojo Stalino dekretas, praktiškai grįžti į tėvynę jiems buvo leista tik 1991 metais.

Po karo Krymo ASSR tapo tiesiog RSFSR Krymo sritimi, bet 1954 m., minint Perejaslavo sutarties, kuria Ukrainos kazokai 1654 m. prisiekė ištikimybę carui, 300-ąsias metines, pusiasalis buvo perduotas Ukrainos Sovietų Socialistinei Respublikai. Tuo metu tai atrodė iš esmės bereikšmis gestas, nors ir atspindintis Krymo priklausomybę nuo vandens ir elektros energijos tiekimo iš kaimyninės Ukrainos Chersono srities, su kuria jį jungia Perekopo sąsmauka. Šiaip ar taip, Krymas vis dar priklausė tai pačiai Sovietų Sąjungai. Vis dėlto, kai 1991 m. Sąjunga žlugo, tai pasirodė buvęs lemtingas sprendimas.

1 Žr. M. Melvin, *Sevastopol's Wars*, Osprey, 2017.

Krymo operacija įvyko per anksti, kad ją būtų buvę galima koordinuoti per tuo metu statomą modernų Nacionalinį gynybos valdymo centrą, tačiau ji padėjo išstobulinti pajėgumus, kuriuos jis galiausiai atskleidė. Taigi viskas, pradedant karinių dalinių dislokavimu ir baigiant paneigiama tokių Gynybos ministerijos atstovų kaip Olegas Belavencevas veikla, buvo vykdoma per senąjį Generalinio štabo Centrinį vadovavimo punktą. Jam Krymas buvo paskutinė karinė užduotis. (Michailo Klimentjevo / Sputnik / AFP via Getty Images nuotr.)

Pasirengimas užkariavimui

Tuo metu reguliariosios Rusijos pajėgos ruošėsi invazijai, prisidengdamos plataus masto pratybomis ir „skubiais patikrinimais“ Vakarų ir Centrinėje karinėse apygardose. Pratybos prasidėjo vasario 26 d. ir turėjo trukti kelias dienas. Buvo paskelbta, kad iki vasario 28 d. jose dalyvaus Vakarų karinės apygardos 6-oji ir 20-oji armijos, Centrinės karinės apygardos 2-oji armija ir oro desanto pajėgos – iš viso apie 150 tūkst. karių. Netrukus į pratybas buvo įtrauktas ir Juodosios jūros laivynas, siekiant padidinti sumaištį ir nuslėpti pasirengimą invazijai. Jau naktį iš vasario 22-osios į 23-iąją, prisidengus vienu iš tokių „skubių patikrinimų“, į visišką kovinę parengtį buvo pervestos ir iš savo bazės Kubinkoje, netoli Maskvos, atsiųstos oro desanto „specnazo“ pajėgos – 45-asis atskirasis pulkas. Didžioji jo dalis buvo perskraidinta į Rusijos oro bazę Anapoje, vos už 50 km nuo rytinės Krymo pusiasalio pakrantės. Likusieji kartu su 16-osios „specnazo“ brigados padaliniais buvo slapta nugabenti tiesiai į Sevastopolio karinę jūrų bazę, prisidengiant įprasta karių rotacija. 76-osios Pskovo desanto šturmo divizijos desantininkai atvyko į Novorosijsko miestą prie Juodosios jūros, kai kurie iš jų taip pat netrukus atsidūrė Sevastopolyje.

Naujoji Specialiųjų operacijų pajėgų vadovybė (SOPV), įkurta tik 2011–2013 m. kaip Rusijos atsakas į JAV 1-ąją specialiųjų pajėgų operatyvinį padalinį (plačiau žinomą kaip „Delta Force“) ir Didžiosios Britanijos ypatingąsias oro pajėgas (angl. *Special Air Service*, SAS), taip pat ruošėsi veikti. Krymo operacija jai turėjo didžiulę

Svarbų vaidmenį operacijoje atliko naujoji Specialiųjų operacijų pajėgų vadovybė (SOPV). Nuotraukoje SOPV operatyvininkas kovo pradžioje blokuoja ukrainiečių bazę Perevalnėje. Jis dėvi naujausią ekipuotę „Ratnik“ ir, gal šiek tiek persitengdamas, yra ginkluotas snaiperiniu Dragunovo šautuvu SVD bei specialiu snaiperiniu šautuvu „Vintorez“ su duslintuvu. (Seano Gallupo / Getty Images nuotr.)

SPECIALIŲ OPERACIJŲ PAJĖGŲ VADOVYBĖ

Nors Rusijos „specnazas“ (rus. *specialnoje naznačenije* – ypatingoji paskirtis) paprastai vadinamas specialiosiomis pajėgomis, iš tikrųjų jį geriau laikyti gana elitinėmis žvalgybos ir lengvųjų pėstininkų pajėgomis, kurios neabejotinai yra aukštesnio lygio nei įprasti Rusijos motorizuotųjų šaulių daliniai, tačiau nelygintinos su elitinėmis Vakarų pajėgomis. Būtent jaučiant tokių pajėgumų poreikį, 2011 m. bazėje „Senež“, esančioje į šiaurės vakarus nuo Maskvos, buvo įkurta nauja Specialiųjų operacijų pajėgų vadovybė (SOPV). Oficialiai paskelbta 2012 m., SOPV buvo sukurta 346-osios „specnazo“ brigados pagrindu, kaip strateginės pajėgos, parengtos ir suformuotos specialiai tam, kad vykdytų slaptas

ir itin rizikingas operacijas Rusijos teritorijoje ir už jos ribų. Kartu su baze „Senež“, kurioje įsikūrė jos operatyvinė vadovybė (daliny 99450), kitiems trims bataliono dydžio savo daliniams (01355, 43292 ir 92154) ji gavo patalpas mokymo bazėje Kubinkoje-2, į vakarus nuo Maskvos, kur taip pat įsikūrusi ODP 45-oji „specnazo“ brigada. SOPV turėjo būti visiškai pasirengusi veikti iki 2014 m. pradžios, kad ją būtų galima panaudoti potencialių teroristinių išpuolių per 2014 m. žiemos olimpinės žaidynes Sočyje atveju. Taip jau sutapo, kad ji buvo pasirengusi ir Krymo operacijai. Pirmą kartą ji buvo tinkamai panaudota užimant pusiasalį, o vėliau atliko svarbų vaidmenį operacijose Sirijoje ir Ukrainoje.

reikšmę, nes leido pademonstruoti savo pajėgumus ir suteikė Rusijoje beveik kultinį statusą, dėl kurio ji atsidūrė būsimų operacijų – nuo Sirijos iki 2022 m. invazijos į Ukrainą – priešakyje.

Promaskvietiškoms jėgoms vis labiau užvaldant vietos valdžios institucijas, padėtis pasiekė kritinę stadiją. Vasario 25 d. prie Simferopolio miesto tarybos pastato surengtame mitinge Orumo revoliucija buvo pasmerkta kaip neteisėtas valdžios perversmas, o Krymo parlamento pirmininkas Vladimiras Konstantinovas perspėjo, kad apsišaukėliškos „Krymo autonominės respublikos ginkluotosios pajėgos“ priešinsis bet kokiems Kyjivo bandymams primesti savo valdžią pusiasalyje.

Juodosios jūros laivyno jūrų pėstininkai jau buvo užėmę pozicijas Sevastopolio ir Simferopolio oro uostuose, prisidengdami pretekstu, kad jiems reikia saugoti Rusijos objektus. Maskva tai teisingai tuo, kad padėtis pusiasalyje tampa nekontroliuojama. Jau kitą dieną Simferopolio centre įvyko totorių ir „Krymo rusų bendruomenės“ susirėmimai. Daugiau kaip 30 žmonių buvo sužeisti, du žuvo, o kai totoriai bandė šturmuoti admini-

stracines patalpas, policija juos išvaikė. Promaskvietiški „liaudies savigynos būriai“ pareiškė, kad yra pasirengę pasipriešinti bandymams „eksportuoti Kyjivo perversmą“ į Krymą. Vis dėlto kai kas pastebėjo, kad tarp agresyviausiai ir provokatyviausiai besielgusių prorusiškų protestuotojų būta nusikaltėlių iš kriminalinių grupuočių „Salem“ ir „Baškaki“, kurios, vykdydamos susitarimą su FST, atidėjo savo įprastus nesutarimus į šalį.

Viskas buvo paruošta intervencijai. Vasario 26 d. dešimt

Dar vienas sovietų laikų palikimas – abiejų kariuomenių pusių naudotas patvarus sunkusis krovinis lėktuvas Il-76. Nuotraukoje Ukrainos Il-76 dalyvauja apsišaukėliškos Donbaso respublikomis operacijoje Boryspilio tarptautiniame oro uoste. (Maksimo Marusenkos / NurPhoto via Getty Images nuotr.)

transporto lėktuvų Il-76 į Simferopolį atgabeno daugiau 76-osios divizijos desantininkų, o su Ukraina besiribojančiose Vakarų ir Centrinėje karinėse apygardose buvo pradėti „skubūs patikrinimai“. Jų tikslas buvo dvejo- pas. Trumpuoju laikotarpiu jie pridengė karių judėjimą į Krymą ir šalia jo. Vėliau pajėgų sutelkimas prie Rytų Ukrainos sienos reiškė netiesioginį grasinimą ir įspėjimą Kyjivui nbandyti kelti kojas į pusiasalį.

„Vremia č“

Vasario 27 d. šiek tiek po 4 val. ryto, kol Belavencevas skambino vietos „liaudies savignos būrių“ vadams, kad šie išvestų savo vyrus į gatves, Rusijos kariai išriedėjo iš savo bazių visureigiais „Tigr“, lengvaisiais automobiliais, sunkvežimiais ir šarvuotaisiais transporteriais. Jie nedėvėjo jokių skiriamųjų ženklų, veidus slėpė po kaukėmis, neatsakinėjo į klausimus, kas jie tokie, arba tiesiog įvardydavo save kaip „Krymo ginkluotųjų savignos pajėgų“ narius. Jie buvo drausmingi ir profesionalūs, turėjo moderniausius rusiškus ginklus ir dėvėjo naują kovinį kostiumą „Ratnik“ (žr. tekstą pilkame fone), kuris buvo sukurtas tik 2013 metais. Nepaisydama to, Maskva kategoriškai neigė kaip nors dalyvavusi operacijoje. Net kovo mėnesį paklaustas, ar tai buvo Rusijos kariai, Putinas šypsodamasis atsakė, kad tai vietiniai kovotojai, „kurie savo rusiškai atrodančias uniformas galbūt įsigijo vietinėse armijos reikmenų parduotuvėse“. Šios knygelės autorius, tuo metu kaip tik buvęs Maskvoje, pareigingai patikrino vietines armijos reikmenų parduotuves („vojentorgus“) bei dėtų karinių drabužių krautuves ir, kaip ir tikėjosi, nerado nė vieno kovinio kostiumo „Ratnik“.

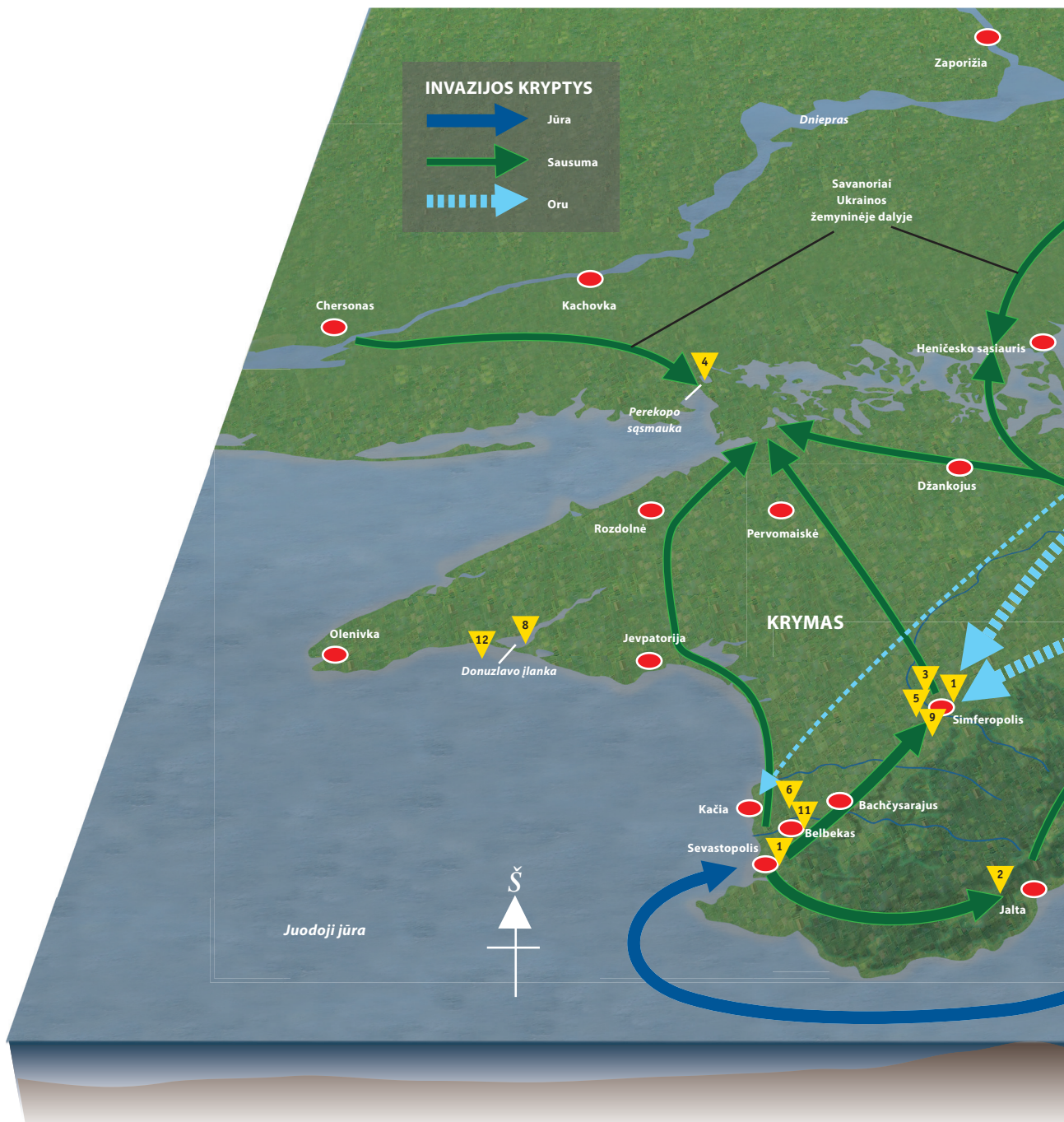
Žvelgiant iš laiko perspektyvos, tai atrodo gana akivaizdi ir įprasta apgaulė. Vis dėlto tuo metu vyravo tokia sumaištis, o Rusijos valdžios atstovai kalbėjo tokiais užtikrintais veidais, kad nei Kyjivas, nei Vakarai iš pradžių nežinojo, ką galvoti. Kas tie vadinamieji „žalieji žmogeliukai“ (kuriuos rusai dėl jų drausmingo elgesio pradėjo vadinti „mandagiais žmonėmis“ (rus. *viežlivyye liudi*): vyriausybės pajėgos ar samdiniai? O gal tai savavališka, Maskvos nesankcionuota Juodosios jūros laivyno vadovybės sumanyta operacija? Šios painingos pakako, kad rusai laimėtų keletą svarbių valandų, o kai kuriais atvejais ir dienų, per kurias galėjo įsitvirtinti visame pusiasalyje.

Pirmiausia jie prisijungė prie įvairių vietos sukilėlių grupių ir užėmė Aukščiausiosios Tarybos bei Ministrų Tarybos pastatus Simferopolio centre. Tą ankstyvą rytą budėjusi saujelė policijos pareigūnų arba stovėjo nuošalyje, susidūrę su milžiniška ginkluotės persvara, arba aktyviai prisijungė prie „liaudies savignos būrių“. Rusijos pajėgos,

Jei prieš operaciją rusai į Krymą būtų gabenę daug sunkiosios technikos, tai būtų buvęs akivaizdus įspėjimas, todėl pradžioje Rusijos pajėgos daugiausia judėjo sunkvežimiais, rekvizuo- tais civilių automobiliais ir šarvuotaisiais visureigiais GAZ 2330 „Tigr“. Pastarųjų mobilumą bei universalumą ypač vertino „specnazas“, pavyzdžiui, kaip ši nuotraukoje pavaizduota komanda, įrengusi improvizuotą kelio užkardą. (Bulento Doruko / Anadolu Agency / Getty Images nuotr.)

KRYMO OPERACIJA

ĮVYKIAI

Pasirengimo etapas

1. Vasario 23–25 d. vyksta antivyriausybiniai protestai.
2. Vasario 25 d. Rusijos kariai įžengia į Jaltą.
3. Vasario 25 d. Rusijos kariai užima Simferopolio oro uostą.
4. Vasario 27 d. „Berkut“ perima Perekopo sąsmaukos kontrolę.

Invazijos etapas

5. Vasario 27 d. užimami vyriausybės pastatai.
6. Vasario 27 d. blokuojama Belbeko oro bazė.
7. Kovo 1 d. užimamas Kerčės uostas.

Valdžios įtvirtinimo etapas

8. Kovo 5 d. nuskandintais laivais blokuojama Donuzlavo įlanka.
9. Kovo 18 d. du žmonės žūsta šturmuojant 13-ąjį fotogrametrijos centrą.
10. Kovo 21 d. SOPV šturmuoja Feodosijos bazę.
11. Kovo 22 d. užimama Belbeko oro bazė.
12. Kovo 25 d. pasiduoda paskutinis 5-osios antvandeninių laivų brigados laivas.